

Francesc Valls (Barcelona, 1671c.-1747) és un dels màxims exponents de la música barroca hispànica. Va ser mestre de capella de la Catedral de Barcelona durant els anys 1696-1726, en actiu, i fins la seva mort, el 1747, com a jubilat, en un temps en què la Seu era el centre musical per excel·lència de Barcelona i un dels més importants d'Europa.

Prolífic i polèmic, Valls ha estat objecte d'estudi dels investigadors d'aquí i de fora, tot i que encara espera una catalogació completa de la seva generosa producció, dispersa, en gran part inèdita. Algunes de les seves obres, i particularment la famosa *Missa Scala Aretina* (1702), han estat enregistrades, però hi ha una clamorosa desproporció entre la qualitat de la seva música i l'atenció que se li ha concedit¹.

Valls és un cas de *Musicus et cantor*, és a dir que estava alhora en el món de la praxis, com a compositor i com a intèrpret, i en el de la reflexió teòrica. El seu tractat *Mapa armónico práctico* (1742) és un compendi del que se sabia de música al seu temps i al seu espai geogràfic². La intenció més immediata de tots aquests tractats era, d'antuvi, més pràctica que especulativa, perquè havia de servir per ensenyar els escolans a llegir música i a cantar, i més tard a compondre: *para la mas facil, y segura enseñanza de Muchachos*. Aquí com en tants altres llocs, la pedagogia ha estat punt de partida d'una presa de consciència sobre la realitat. De retruc, però, la seva influència sobre el món musical hispànic va ser molt notable.

Pel que fa a la seva obra, notable en quantitat com en qualitat, podríem dir que transcorre al llarg de dos eixos estilístics, un d'històric, que podríem representar vertical, i l'altre lingüístic, que ens dividiria l'espai en una part superior (el llatí) i una altra inferior (les llengües romanç). D'una banda, Valls es troba entre els segles XVII i XVIII; de l'altra, la seva producció ofereix tant textos litúrgics, en llatí, com música en llengua romanç.

En l'àmbit hispànic, el canvi de segle XVII-XVIII significa el pas d'un estil barroc molt peculiar, més pròxim a la polifonia del Renaixement que al *Seicento* italià, a un de més galant, més semblant al que passava a la resta d'Europa. Si en la música del XVII hispànic dominen els ministrers (instrumentistes de vent, que doblen o substitueixen les veus en la polifonia), en la del XVIII dominen els violins i, al seu costat, oboès i trompes. D'altra banda, una característica molt típica d'aquest barroc és la policoralitat, que hauria importat Joan B. Comes de Venècia, i que esdevé la norma quasi exclusiva arreu de les Espanyes.

Pel que fa a la llengua romanç, cal recordar que el llatí encara era considerat en molts àmbits la llengua forta, la seriosa. D'altra banda, el desprestigi de la llengua autòctona fa que hi hagi molt poca obra en català. A la Barcelona del s. XVIII, doncs, "llengua romanç" vol dir sobretot castellà. En aquesta llengua trobem una ingent quantitat de *Villancets* (*villancicos*) y de *Tonos*. *Villancet*, que avui entenem com a "nadala", vol dir aquí i en origen cantar en llengua romanç. Igual que el gènere germà d'aquest, el *Tono*, s'escriuen en ocasions no litúrgiques però, en el cas de Valls, majoritàriament tintades de religiositat: primeres comunions, p.e.

Al costat d'aquesta producció, de color més assequible, hi ha la producció litúrgica, en llengua llatina: salms, magníficats, misses. El caràcter és diferent, com ho és l'ús per al qual la música està pensada. Si la vessant en llengua romanç presenta una cantabilitat més immediata, i també freqüents al·lusions a la dansa, l'obra en llatí, d'una manera semblant a com ho veiem en Monteverdi i en autors del segle anterior a Itàlia, té un caràcter més solemne, una tendència a l'abstracció i a les línies més pures. Això no exclou pas un ús simbòlic de figures retòrico-musicals, ans al contrari. En una època tan majoritàriament analfabeta, les pintures, l'escultura o la música religioses tenen també una funció didàctico-pastoral, i per tant miraven d'associar i de transmetre continguts a llurs formes.

¹ Vg. l'enregistrament de *La mà de Guido*, dedicat íntegrament a Valls (*Exaudi nos*, 2005-06), així com els dos Cds de *Columna música* dirigits per Francesc Bonastre, que contenen obra d'aquest compositor.

² Edició facsímil a cura de Josep Pavia i Simó. Consejo Superior de Investigaciones científicas, Barcelona 2002.

Lætatus sum

Els salms són poemes, originalment en hebreu, de l'Antic Testament, és a dir, de la Bíblia judaica. Traduïts primer al grec i després al llatí, la tradició cristiana se'ls ha fet seus, interpretant-los amb matisos diferents. Avui els podem escoltar com a clams profundament humans que parlen d'esperances, d'anhels i de dolors antics i moderns.

En l'entreforc que separa la música litúrgica de l'escripta en castellà, els salms i els motets ocupen un lloc especial. Si d'una banda estan pensats per a la litúrgia, bàsicament la de Vespres, i per tant estan en llatí, de l'altra els seus textos, portadors d'un gavadal d'emocions, no només de caire místic, els aproxima al vessant més cantable i dansant: als *Tonos* i *Villancets*. Aquesta posició ambigua s'afegeix al caràcter sintètic, abans esmentat, de tota l'obra de Valls. Ara: el compositor d'abans del segle romàntic, lluny de la intenció de brillar pel seu enginy, pretén senzillament fer un servei. La humilitat de Valls és una dels aspectes més corprenedors per a qui s'hi aproxima des de la nostra època, plena de divisme i d'individualisme.

Per tot això, els Salms estan musicats seguint sempre fidelment el text, en el seu doble vessant: el *què* diu (prosòdia, accents, etc.) i el *com* ho diu (el seu significat).

Lætatus sum és un dels salms de pelegrinatge, i manifesta la seva alegria de trobar-se finalment al temple de Jerusalem, la casa comuna de totes les tribus d'Israel. Valls s'apropia del text amb gran agilitat, convertint-lo en llengua viva, plena d'eloqüència. Aquesta és la funció de les nombroses repeticions de certes frases o paraules, passant sovint del primer al segon cor. El ritme és el del motet, és a dir el de la prosòdia llatina, enriquida amb elements expressius que volen emfasitzar paraules clau, com ara les síncopes de *Illuc [ascenderunt tribus]*, o *sedes [super domum David]*.

En el seu equilibri entre homofonia i polifonia, en el domini total del llenguatge harmònic i contrapuntístic del seu temps, aquests salms són un tresor que, avui com llavors, continuen interpel·lant els seus oients.

Joan Grimalt, hivern 2006-07.

Francesc Valls, *Lætatus sum* per a doble cor: AT, SATB, B.c.

Salm 122 (121)

Lætatus sum
in his quæ dicta sunt mihi,
in domum Domini ibimus.

Stantes erant pedes nostri
in atriis tuis, Jerusalem.

Jerusalem, quæ ædificatur ut civitas,
cuius participatio eius in idipsum.

Illuc enim ascenderunt tribus,
tribus Domini,
testimonium Israel
ad confitendum nomini Domini.

Quia illic sederunt sedes in iudicio,
sedes super domum David.

Rogate quæ ad pacem sunt Jerusalem,
et abundantia diligentibus te.
Fiat pax in virtute tua,
et abundantia in turribus tuis.

Propter fratres meos
et proximos meos,
loquebar *pacem* de te.

Propter domum Domini Dei nostri
quæsi *bona* tibi.

Quina alegria
quan em van dir:
"Anem a la casa del Senyor!"

Ja han arribat els nostres peus
al teu llindar, Jerusalem.

Jerusalem, ciutat ben construïda,
conjunt harmoniós!

És allà que pugen les tribus,
les tribus del Senyor,
a complir l'aliança d'Israel,
a lloar el nom del Senyor.

Allí hi ha els tribunals de justícia,
els tribunals del palau de David.

Augureu la pau a Jerusalem:
"Que visquin segurs els qui t'estimen!
Que sigui inviolable la pau dels teus murs,
la quietud dels teus merlets!"

Per amor dels meus germans
i els meus amics,
deixeu-me dir: "Que hi hagi pau dintre teu!"

Per la casa del Senyor, el nostre Déu,
et desitjo el benestar.

Lætatus sum

salm 122 (121).

ca. 5'

Francesc Valls

ca. 1671-1747)

Altus
Læ - ta - tus - sum in his - quæ dic - ta sunt mi - - hi,

Tenor
Læ - ta - tus - sum in his - quæ dic - ta sunt mi - - - - - hi,

Soprano
"In do-mum Do - mi - ni

Altus
"In do-mum Do - mi - ni

Tenor
"In do-mum Do - mi - ni i -

Basso
"In do-mum Do - mi - ni

B.C.
6

8

A
"In do-mum Do - mi - ni i - - - bi - mus!"

T
"In do-mum Do - mi - ni i - bi - mus, in do-mum Do - mi - ni i - - bi - mus!"

S
i - bi - mus!" Stan - tes e - rant pe - des

A
i - - bi - mus!" Stan - tes e - rant pe - des

T
8 - - bi - mus!" Stan - tes e - rant pe - des

B
i - bi - mus!" Stan - tes e - rant pe - des

8

BC
7